

САБАНИЮК Т. Р.,аспірант кафедри кримінального
процесу і криміналістики*(Інститут з підготовки фахівців**для підрозділів Національної поліції**Львівського державного університету*
внутрішніх справ)

УДК 343.102

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.50>**ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ
ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ**

У статті аналізуються основні доктринальні підходи до визначення поняття взаємодії слідчого та оперативних підрозділів. Звертається увага, що попри відсутність законодавчого закріплення цього поняття, визначення його змісту стало предметом низки наукових публікацій різних галузей знань. Проте представники різних наукових шкіл дещо по різному визначають зміст взаємодії, оскільки зміст взаємодії залежить як від специфіки виконуваної діяльності, так і специфіки суб'єктів взаємодії. Окрім того, акцентується на тому, що й серед науковців, які безпосередньо досліджували зміст поняття взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами немає єдності щодо змісту цього поняття. Відповідно у статті поняття взаємодії досліджується як з огляду на загальне поняття взаємодії, так і безпосередньо взаємодії слідчого з оперативними підрозділами.

Встановлено, що одним із основних аспектів, які вплинули на зміст взаємодії слідчого з оперативними підрозділами стало оновлення кримінального процесуального законодавства, і відповідно підвідомчих нормативно-правових актів, які безпосередньо регламентують таку діяльність.

Обґрунтовано, що попри свою схожість із близькими за значенням поняттями такими, як «надання допомоги», «співробітництво», «сприяння», «координація», «взаємозв'язок», «виконання доручень та вказівок», «узгоджені дії» взаємодія, особливо в частині співпраці слідчого з іншими підрозділами має низку особливостей.

Виділено кілька підходів щодо визначення взаємодії. В найбільш широкому розумінні цього процесу взаємодію можна розглядати як спільну діяльність всіх правоохоронних органів та їх службових осіб, в повноваження яких належить здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень. Натомість у вузькому значення процес взаємодії зводиться до діяльності слідчого, який фактично організовує розслідування.

На основі проведеного аналізу визначено особливості взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, що дало змогу запропонувати авторське бачення досліджуваного поняття, а також виділити типові проблеми, пов'язані із визначенням його змісту та ознак.

Ключові слова: *взаємодія, слідчий, оперативний підрозділ, оперативний працівник, кримінальне провадження.*

Sabaniuk T. R. Theoretical and applied problems of defining the concept of the interaction of the investigator with operative units

In the article analyzed the main doctrinal approaches to defining the concept of interaction between investigative and operative units. Attention is drawn to the fact that despite the lack of legal consolidation of this concept, the definition of its content has become the subject of a number of scientific publications in various fields of knowledge. However, representatives of different scientific schools define the content of interaction somewhat differently, since the content of interaction depends both on the specifics of the performed activity and the specifics of the subjects of interaction. In addition, it is emphasized that even among scientists who have directly studied the meaning of the concept of interaction between investigative and operative units, there is no unity regarding the meaning of this concept. Accordingly, the article examines the concept of interaction both with regard to the general concept of interaction and directly to the interaction of the investigator with operative units.

It was established that one of the main aspects that influenced the content of the investigator's interaction with operative units was the updating of the criminal procedural legislation, and, accordingly, of sub-departmental legal acts that directly regulate such activities.

It is substantiated that, despite its similarity with concepts close in meaning, such as «assistance», «cooperation», «aid», «coordination», «interconnection», «execution of orders and instructions», «coordinated actions», interaction, especially in the part of the investigator's cooperation with other units has a number of features.

On the basis of the conducted analysis, the features of the interaction of the investigator with operational units were determined, which made it possible to offer the author's vision of the studied concept.

Key words: *interaction, investigator, operational unit, operational unit employee, criminal proceedings.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття взаємодії загалом, так і безпосередньо взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами зокрема в наукових публікаціях знайшло своє відображення. Представники різних галузей розглядали зміст цього поняття через призму саме галузевої специфіки, оскільки базове поняття «взаємодія» у них спільне, проте зміст здійснюваної діяльності, суб'єкти виконання тощо різні. Так, поняття взаємодії досліджували такі вчені, як: С. Абламський, О.М. Бандурка, О.П. Бойко, А.Ф. Волобуєв, О.Ю. Гавріляк, А.В. Жижин, М.П. Климчук, О.Ф. Кобзар, В.А. Колесник, В.М. Олійник, І.М. Осика, В.В. Рогальська, А.А. Саковський, О.В. Соколов, О.В. Таран, Г.П. Цимбал, Н.П. Черняк, В.А. Черноус, О.О. Юхно та інші.

Однак, відсутність законодавчого закріплення досліджуваного поняття зумовило певні розбіжності у визначенні його змісту, що підтверджує доцільність подальших наукових розробок.

Вступ. Якість досудового розслідування залежить від багатьох чинників. Одним із таких чинників є налагодження якісної та ефективної взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами, діяльність яких в основному забезпечує досягнення необхідного результату. Цей аспект завжди відіграв важливе значення у кримінальному провадженні, проте взаємодія вимагає постійної адаптації до сучасних тенденцій та викликів.

У цьому аспекті вчені зазначають, що у зв'язку із прийняттям у 2012 році Кримінального процесуального кодексу змінилися й реалії взаємодії слідчого з оперативним підрозділами, і, відповідно, усталений впродовж десятиліть процес співпраці між цими підрозділами потребував нового урегулювання.

З огляду на це, а також низку інших обставин, виникає потреба у ґрунтовному дослідженні як змісту взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, так і його ключових особливостей, розмежування цього поняття із іншими суміжними поняттями тощо.

Постановка завдання. У статті здійснено спробу дослідити основні теоретичні напрацювання щодо визначення поняття взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, визначити основні проблеми щодо розуміння змісту цього поняття.

Результати дослідження. Як справедливо відзначає А.Ф. Волобуєв, належного досудового розслідування кримінальних правопорушень сповна залежить від рівня налагодження ефективної взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами. Лише органічне поєднання, вказує він, гласних процесуальних засобів та негласних методів ОРД (пошукових, розвідувальних і контррозвідувальних заходів) може сприяти своєчасному виявленню кримінальних правопорушень і, відповідно, забезпечити повне розслідування, як правопорушень, які лише готуються, так і тих, які вже було вчинено [1, с. 25].

Процес взаємодії слідчого з оперативними підрозділами пронизаний низкою проблем, які зумовлені як законодавчими недоліками, так і недостатньою теоретичною та практичною підготовленістю як слідчих так і працівників оперативних підрозділів.

Підтвердження цьому можна знайти й у працях вітчизняних криміналістів. Так, В.А. Колесник справедливо звертає увагу на те, що зазвичай проведення негласних слідчих (розшукових) дій складається з окремих дій слідчого, окремих дій співробітників оперативних підрозділів, низки пов'язаних з ними оперативно-розшукових заходів. Окремі з них обумовлюють доцільність використання негласних засобів, в тому числі використання спеціальної техніки, яка є у використанні лише окремих оперативних підрозділів, використання результатів роботи негласного апарату, тобто осіб, які конфіденційно співпрацюють з правоохоронними органами. У цьому разі наявність процесуального дозволу слідчому на проведення будь-якої негласної слідчої (розшукової) дії нівелюється, оскільки проведення окремих складових негласних слідчих (розшукових) дій або й окремих негласних слідчих (розшукових) дій загалом неможливе з огляду на відсутність у слідчого достатніх знань, умінь і навиків, а також з огляду на відсутність у розпорядженні згаданої спеціальної техніки. Саме тому, проведення низки негласних слідчих (розшукових) дій доручається спеціальним оперативним підрозділам, або ж із залученням до проведення таких дій працівників їх співробітників [2, с. 60].

Також науковці зазначають, що окрім зазначеного істотно на якість взаємодії, проте в негативному плані, впливають неналежне правове забезпечення вказаної діяльності, застаріла нормативно-правова база на усіх рівнях (відомчому, міжвідомчому тощо), яка регулює відносини у процесі взаємодії. У розвиток зазначеного звертається увага й на те, що взаємодія між слідчим і оперативними працівниками зіштовхується із постійними, як правило довготривалими процесами реформування як адміністративно-територіального устрою України, реформування державних, правоохоронних органів, системи судоустрою, постійного видозмінення законодавства, які як правило негативно впливають на забезпечення ефективності такого процесу співпраці [3, с. 7–8].

Дійсно взаємодія між слідчим та оперативними підрозділами є складним і багатоаспектним процесом, який вимагає належної законодавчої регламентації, а також належних умінь і навиків у суб'єктів такої взаємодії.

Досліджуючи поняття взаємодія перш за все слід зазначити, що у Кримінальному процесуальному кодексі України поняття «взаємодія» використано лише один. Так, у ст. 571, яка регламентує створення і діяльність спільних слідчих груп йдеться про проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або у разі порушення інтересів декількох держав. Безпосередньо у ч. 3 цієї статті вказано, що члени спільної слідчої групи безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією. Координацію їх діяльності здійснює ініціатор створення спільної слідчої групи або один з її членів [4].

Це поняття також зустрічається й в інших нормативно-правових актах. Так, у п. 5 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначається, що підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані у тому числі й здійснювати

взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, в тому числі відповідними органами іноземних держав та міжнародних антитерористичних організацій, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень [5].

Проте згадані положення жодним чином не розкривають змісту цього поняття. Більше того, у законодавстві поряд із поняттям взаємодія вживаються й інші поняття, які за своїм змістом споріднені із аналізованим поняттям. З огляду на це слід зазначити, що поняття «взаємодія» необхідно відрізнити від термінів, які близькі до нього за значенням, як «надання допомоги», «співробітництво», «сприяння», «координація», «взаємозв'язок», «виконання доручень та вказівок», «узгоджені дії» тощо.

Вказані поняття за своїм змістом є схожими, однак не тотожними. Окремі з них мають ширше значення ніж «взаємодія», інші натомість навпаки, вужче.

До прикладу, низка авторів розглядаючи термін «співпраця» вказують на те, що це поняття за своїм змістовним значенням є вужчим щодо поняття «взаємодія», оскільки співробітництво є частиною взаємодії. Окрім того, звертається увага й на те, що у практичному виразі можливі й нескоординовані форми співробітництва, і, відповідно, в такому разі, вести мову про взаємодію немає підстав. В таких випадках йдеться про простіші форми діяльності, однак не про взаємодію [6, с. 22].

Дослідження кожного із вказаних понять не видається можливим у межах цієї статті з огляду на обмеження в обсягах, тому надалі увага приділятиметься саме поняттю та ознакам «взаємодії», що дасть змогу визначити ті з них, які притаманні саме цьому процесу.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови взаємодію визначають як узгоджену за метою, місцем, часом спільну діяльність певного кола суб'єктів, погоджена дія між ким-небудь [7, с. 85]. В іншій редакції тлумачного словника вказано, що під взаємодією слід розуміти взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь [8, с. 125].

Взаємодія також визначається, як широкий загальний термін, що позначає таку сумісну дію кількох об'єктів або суб'єктів (тіла, елементарної частинки, біологічної істоти, людини, спільноти), при якій результат дії одного з них впливає на інші, що змінює їхню динамічну поведінку [9]. Інші автори, наприклад О.В. Таран, це поняття розглядається як категорія, що відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість [10, с. 531].

На думку окремих дослідників взаємодія характеризується узгодженою діяльністю, спрямованою на успішне розкриття та розслідування кримінальних правопорушень в межах своєї компетенції усіма учасниками взаємодії із використанням визначених методів та допустимими засобами [11, с. 50].

Досліджуючи це поняття В.І. Василичук вбачає під взаємодією слідчого з оперативними підрозділами при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій спільну, узгоджену діяльність, яка заснована на законах і підзаконних нормативних актах (відомчих інструкціях), органів, які не підпорядковані один одному, керівну та організуючу роль в якій виконує слідчий, з розподілом компетенцій, функцій, повноважень та взаємних обов'язків на виконання завдань кримінального судочинства [12, с. 25].

Схожу позицію підтримують й інші автори [3, с. 18; 11, с. 51; 13, с. 115; 14, с. 105; 15, с. 278; 16, с. 8].

Як зазначають окремі автори поняття «взаємодія» наявність низки визначень цього поняття дає підстави стверджувати про те, що воно має різне змістове навантаження. Це обумовлено, на їх думку, багатозначністю цього поняття, а також тим, що воно використовується у багатьох і зазвичай різних галузях [11, с. 50–51].

Дещо інший підхід щодо визначення цього поняття спостерігається у представників теорії оперативно-розшукової діяльності. До прикладу, О.М. Бандурка, визначає взаємодію як комплекс спільних та узгоджених за часом та місцем дій декількох оперативних підрозділів, які спрямовані на вирішення спільного завдання/завдань щодо протидії злочинності за допомогою об'єднання зусиль усіх учасників [17, с. 140]. Інші представники цієї галузі

знань пропонують під взаємодією розуміти сумісну діяльність, яка ґрунтується на законах, узгоджену з урахуванням мети, часу і місця цієї діяльності, пов'язаної із інтеграцією зусиль, а також комплексним використанням сил, засобів та методів підрозділів, які до неї залучені [18, с. 13].

Здійснюючи дослідження різних аспектів взаємодії, а також різних сфер її проявів окремими авторами вказується на такі основні положення: по-перше, взаємодія може мати місце виключно за наявності щонайменше двох співіснуючих систем, які наділені суміжними функціями; по-друге, взаємодія матиме місце у разі, якщо вказані системи функціонують спільно і одночасно; по-третє, усі елементи, що взаємодіють повинні характеризуватися схожими властивостями; по-четверте, взаємодія повинна впливати на зміну якісних характеристик її об'єктів; по-п'яте, при взаємодії кожний об'єкт має здатність виступати її ініціатором; по-шосте, взаємодія може зумовлювати настання як позитивних, так і негативних наслідків; по-сьоме, при взаємодії усі відокремлені взаємодіючі об'єкти досягають спільної мети, використовують спільні засоби [19, с. 512].

З огляду на зазначене можна виділити кілька підходів щодо визначення взаємодії. В найбільш широкому розумінні цього процесу взаємодію можна розглядати як спільну діяльність всіх правоохоронних органів та їх службових осіб, в повноваження яких належить здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень. У цьому аспекті в процес взаємодії входить не лише безпосередня співпраця слідчого з оперативними та іншими підрозділами щодо розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, а й відносини щодо застосування криміналістичних засобів, методів та прийомів, застосування різного роду оперативно-розшукових заходів тощо.

Натомість у вузькому значення процес взаємодії зводиться до діяльності слідчого, який фактично організовує розслідування. Попри дискусійність такого підходу пояснити його можна тим, що саме слідчий відіграє, а точніше мав би відігравати (враховуючи статус прокурора, як процесуального керівника) вирішальну роль у процесі розслідуванні. Значення результатів діяльності оперативних підрозділів звісно у багатьох випадках не менш важлива, проте законодавець, і так було завжди, нерівнозначно визначив так би мовити «ролі» учасників досудового розслідування, адже саме діяльність слідчого спрямована на вирішення ключових, загальних завдань кримінального провадження.

Попри наявність загалом позитивних надбань щодо уявлень про зміст поняття «взаємодія», слід звернути увагу, що проведений аналіз дав змогу виявити й окремі недоліки його тлумачення. Так, до недоліків у визначення цього поняття можна віднести:

– відсутність визначення суб'єктів взаємодії, оскільки взаємодія полягає у спільній діяльності, а от кого не упускається. З одного боку уникають наведення суб'єктів через те, що саме поняття вказує на взаємодію слідчого та оперативних підрозділів, а це не допускає так би мовити дублювання, проте такі суб'єкти в будь-якому разі потребують конкретизації;

– у визначеннях наводяться різні характеристики взаємодії як діяльності основною з яких є те, що вона є спільною діяльністю декількох суб'єктів взаємодії. Враховуючи специфіку природи кримінальної процесуальної діяльності слідчого та оперативно-розшукової діяльності ознакою взаємодії є її правовий характер. З огляду на закономірність формування соціальних груп, при чому у межах діяльності з виявлення та розслідування кримінальних правопорушень як правило діють малі соціальні групи;

– поза увагою доволі часто залишаються засоби взаємодії, які б відображали особливості її реалізації під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень. У цьому разі слід зазначити, що взаємодія є багатокомпонентним явищем, яка у соціальній групі не може виникнути сама собою, особливо в такій формальній соціальній групі, як слідчо-оперативна група. До такої групи учасники визначаються керівником на рівні підрозділу Національної поліції. Така слідчо-оперативна група може складатися з одного слідчого та співробітників оперативного/оперативних підрозділу/підрозділів, а може із декількох слідчих (слідчої групи, яка створюється за рішенням керівника органу досудового розслідування) та співробітників оперативного підрозділу чи оперативних підрозділів.

З урахуванням проведеного дослідження пропонується під взаємодією між слідчим та оперативними підрозділами під час виявлення та розслідування кримінального правопорушення розуміти засновану на законі діяльність слідчого/слідчих, співробітника/співробітників оперативного підрозділу/оперативних підрозділів, їх керівників з визначення та реалізації дій, спрямованих на швидке, повне та неупереджене розслідування кримінального правопорушення, притягнення до відповідальності винних осіб та вирішення інших завдань кримінального провадження.

Висновки. Як підсумок слід зазначити, що дослідження взаємодії слідчого з оперативними підрозділами як поняття, визначення його змісту, форм тощо є перспективним напрямом. Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що у науці визначення цього поняття відбувається крізь призму специфіки здійснюваної діяльності та суб'єктів виконання.

З огляду на це визначено специфічні ознаки взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, що дало змогу запропонувати власне бачення цього поняття, а також підтвердило актуальність подальших наукових розробок у цієї сфери.

Список використаних джерел:

1. Волобуєв А. Ф. Питання взаємодії слідчих з оперативними підрозділами в досудовому розслідуванні. *Актуальні проблеми досудового розслідування* : зб. тез доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф., 1 лип. 2015 р. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2015. С. 25–27.
2. Колесник В. А. Негласні слідчі (розшукові) дії: кримінально-процесуальні та криміналістичні аспекти підготовки і проведення : науково-практичний посібник. Київ : Прецедент, 2014. 135 с.
3. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень : навч. посіб. видання друге, доповнене і перероблене / С. Є. Абламський та ін. Харків : ФОП Панов А. М., 2019. 209 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 30.12.2022).
5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 30.12.2022).
6. Взаємодія при розслідуванні економічних злочинів: монографія / А. Ф. Волобуєв та ін. ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва. Харків : «Курсор», 2009. 320 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укладач і головний редактор В.Т. Бусел. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. 1140 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
9. Поняття «взаємодія» : матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії: веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 31.12.2022).
10. Таран О. В. Загальні положення взаємодії органів досудового слідства з адміністраціями підприємств, установ, організацій та контролюючими органами при розслідуванні злочинів, пов'язаних з порушенням вимог законодавства про охорону праці. *Право та управління*. 2012. № 1. С. 529–539.
11. Саковський А. А., Жижин А. В. Взаємодія підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування в документуванні кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 2. С. 49–54.
12. Василюк В. І. Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Актуальні проблеми досудового розслідування* : зб. тез доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф., 1 лип. 2015 р. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2015. С. 23–25.
13. Гавріляк О. Ю. Взаємодія слідчого та оперативних підрозділів при проведенні тактичних операцій у кримінальних провадженнях про вимагання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 6–2. Том 2. С. 114–117.

14. Тищенко С. Дефініція поняття взаємодії в кримінальному провадженні. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 3. С. 101–106. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/3-2015/tishenko.pdf> (дата звернення: 02.01.2023).
15. Шепітько В. Ю. Криміналістика : енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український) / за ред. В. Я. Тація. Харків : НЮА, 2001. 453 с.
16. Організація взаємодії підрозділів Національної поліції під час проведення досудового розслідування : навч. посібник / О. П. Бойко, та ін. Дніпро : ДДУВС, 2017. 84 с.
17. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність : підручник. Ч. 1. Харків : Вид-во НУВС, 2002. 336 с.
18. Захаров В. П. Проблеми діяльності оперативних підрозділів кримінально-виконавчої системи щодо боротьби зі злочинністю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 21.07.04. Харків, 2001. 16 с.
19. Олійник В. М. Поняття та принципи взаємодії при виявленні та розкритті злочинів у сфері господарської діяльності. *Форум права*. 2012. № 2. С. 511–518.

